

Mobilizační rozvinování AČR a jeho odraz v obranném plánování státu

Ve svém příspěvku se chci zaměřit na oblast, která je mnohdy z neznalosti pejorativně nazývána a hodnocena se rčením „co si ti mobáci zase vymyslí“. Domnívám se, že tyto názory vznikají z nepochopení a nedostatku informací, ale také z velkého tlaku na řešení mírových, operativních úkolů a odsouvání úkolů mobilizační pohotovosti do pozadí s tím, že jde jen o papíry. Této tezi také napomáhala mezinárodně politická situace, kdy i vojenská strategie ČR nepředpokládala v horizontu nejbližších 10–15 let pravděpodobnost přímého vojenského napadení. Po akcích Aliance v Jugoslávii jistě v současnosti dochází v myslích odborníků k přehodnocování přístupů a pohledů na tuto oblast.

* * *

Obecně řečeno, Armáda České republiky je určena k obraně státu proti vnějšímu vojenskému napadení a k plnění úkolů k udržení či nastolení míru a k obraně ve smyslu závazků vyplývajících pro Českou republiku z Charty OSN a mezinárodních smluv. Tyto úkoly plní samostatně vlastními silami nebo ve spolupráci s ozbrojenými silami spojenců.

V rozsahu a za podmínek stanovených zákonem může být použita k eliminaci nevojenských ohrožení nebo krizových situací a vojenských ohrožení, které definuje Bezpečnostní strategie ČR ve škále devět úrovní potencionálních rizik. Vstupem ČR do NATO se dosavadní samostatné pojetí obrany státu mění v pojetí kolektivní. Rozhodujícím kritériem hodnocení současného stavu rezortu obrany je připravenost AČR k obraně státu a stav v plnění závazků vyplývajících z členství v NATO.

Válečná a mírová struktura AČR

V závislosti na ekonomických možnostech státu a vládou ČR stanovených omezeních pro rezort MO, musí armáda disponovat v míru takovými počty osob a potřebné techniky, aby na základě těchto počtů bylo možné a úspěšně mobilizačně naplnit stanovené válečné počty a aktivní účastí věcně plnit poslání AČR při řešení krizových situací, které jí ukládá zákon. Výstavba rezortu obrany musí proto uvedené poslání, vyplývající z Bezpečnostní strategie ČR a Vojenské strategie ČR, zajistit.

K plnění úkolů je vytvářena válečná organizační struktura AČR ve stanovených válečných počtech vojáků, občanských zaměstnanců, bojové a jiné techniky, příslušných věcných prostředků a ostatního potřebného materiálu.

V období míru je armáda organizována ve struktuře a počtech sil a prostředků nezbytných k zabezpečení mírových úkolů a úkolů vyplývajících z mezinárodních závazků, k zabezpečení přípravy vojenských profesionálů, vojáků základní služby a vojáků v záloze k plnění mírových i válečných úkolů a v neposlední řadě i k zabezpečení vlastního rozvinutí na válečnou organizační strukturu a počty a přípravy

k bojovému nebo odbornému použití. Příslušnými orgány musí být schopna zajistit mobilizační doplnění ostatních složek ozbrojených sil ČR.

V souladu s Vojenskou strategií ČR jsou stanovovány celkové mírové počty vojenských profesionálů, o. z. a vojáků základní služby, které se předpokládají cca dva až čtyřikrát nižší než válečné.

Rozvinutí AČR na válečnou strukturu a počty se zajišťuje mobilizací, kterou v souladu s příslušnými zákony provádí její stanovené mírové organizační struktury a na její realizaci se podílí v rozsahu své působnosti orgány státní správy a samosprávy a právnické osoby.

Obranné plánování je potom metodologický postup organizování obranných příprav ČR ve zvoleném časovém horizontu, vycházející ze standardních postupů v NATO při zachování národních.

Pro jeho realizaci je nutné řešit následující uzlové body:

- přepracování a schválení BS ČR, VS ČR i ve vazbě na alianční závazky,
- zasazení do legislativního a ekonomického rámce,
- vládou předané kompetence k jeho uskutečňování rezortu MO,
- působnosti a institucionalizace orgánů v rezortu MO i mimo rezort,
- INA jednotlivých rezortů,
- reálný časový horizont provedení.

Mobilizace ozbrojených sil ČR

Pojetí mobilizace ozbrojených sil ČR se všeobecně vztahuje k vybudování konvenční síly, která je reakcí na vnější hrozbu a zajišťuje podporu cílů Bezpečnostní strategie ČR. Pokrok v technologiích (satelitní průzkumy v reálném čase atd.) umožňuje vyspělým zemím (koalicím) varování ještě před vybudováním konvenčních sil. Tento čas umožňuje adekvátní reakce na udržování konvenčních mírových sil na úrovni, která je nezbytná pro všeobecnou mobilizaci, nebo vybudování potřebných sil v době, kdy jsou nezbytné.

I přes pokračující změny v povaze konvenčního konfliktu se ukazuje, že je prozíravé udržovat jistou „mobilizační schopnost“ nad tím, co je výrobní kapacitou ekonomiky ČR v době míru. Tato schopnost, zajišťovaná opatřeními jako jsou např. mobilizační zálohy, zásoby kapitálového vybavení nebo zásoby materiálů atd., poskytuje ČR možnost rychleji mobilizovat a dosáhnout během kratší doby vyššího podílu vojenské schopnosti ozbrojených sil ČR automaticky předpokládaného u členské země NATO. Tato opatření vyvolávají ekonomický problém, protože během doby, kdy jsou „mobilizační schopnosti“ nepoužívané, vznikají podstatné náklady. Na druhé straně však existence „mobilizační schopnosti“ výrazně snižuje skutečné náklady vyvolané v době mobilizace.

Ekonomické otázky se tak stávají jedním z faktorů určujících úroveň „mobilizační schopnosti“ ČR, která dovoluje v rámci dané minimální varovné doby dosažení stanoveného zvýšení úrovně aktivních mírových sil s nejmenšími náklady a v předstihu kalkulovaném v systému obranného plánování ČR.

Ústavní zákon o bezpečnosti České republiky definuje pojmy „nouzový stav“, „stav ohrožení státu“ a „válečný stav“, současně stanovuje postupy řízení státu v krizových situacích a rovněž vytváří nové instituce zabývající se zajišťováním bezpečnosti České republiky.

Návrh zákona o krizovém řízení tuto oblast blíže rozvíjí. Cílem je vytvořit podmínky pro nezbytnou centralizaci řízení státu v krizových situacích, kdy příslušnými zákony stanovené působnosti vlády a orgánů státní správy nepostačují, a tím vytvořit systém řízení státu v krizových situacích.

Zákon o zajišťování obrany České republiky definuje základní pojmy týkajících se úkolů a odpovědnosti státních orgánů, orgánů územních samosprávních celků, právnických osob a občanů z hlediska potřeb obrany České republiky před vnějším ohrožením.

Mobilizací se zde rozumí uvedení lidského a hospodářského potenciálu státu do stavu pohotovosti k zabezpečení potřeb ozbrojených sil a obyvatelstva při stavu ohrožení státu a za válečného stavu. Již v míru v zájmu zabezpečení mobilizace se připravuje soubor opatření k mobilizaci ozbrojených sil a hospodářské mobilizaci.

Mobilizace ozbrojených sil je předmětem právní úpravy v návrhu zákona o rozsahu branné povinnosti a o vojenských správních úřadech (branný zákon), hospodářská mobilizace je předmětem právní úpravy návrhu zákona o ochraně hospodářství a hospodářském zajištění obrany.

Širší pojetí mobilizace

Systém hospodářské mobilizace zajišťuje potřeby obrany státu pro ozbrojené síly na základě požadavků MO. Do tohoto systému jsou zapojeny vybrané orgány státní správy a vybrané podnikatelské subjekty jako primární prvky systému. Potřeby obrany státu zabezpečuje tento systém přednostně z domácích zdrojů doplněných nezbytnými zdroji ze zahraničí. K tomu se částečně v míru, v nouzovém stavu, ve stavu ohrožení státu a plně ve válečném stavu podílí na operační přípravě území ČR a zajištění strategických surovin.

Jak tedy chápat pojem „mobilizace“ v širším slova smyslu? Jedná se pouze o vojenský termín, nebo zasahuje i do civilní sféry?

Víme, že „mobilizace“ je organizované hromadné povolání vojáků mimo činnou službu k mimořádné službě v ozbrojených silách, doplnění stavu vojenských útvarů na válečné počty a převedení hospodářství z mírového na válečný stav. Současně může být z civilního sektoru provedeno i doplnění armády věcnými prostředky. „Mobilizace“ může být všeobecná nebo částečná a vyhláší ji prezident ČR. „Mobilizace“ také souvisí s ekonomickou kalkulací zabezpečení úrovně mobilizační schopnosti ČR, která dovoluje v rámci dané minimální varovné doby dosažení potřebného zvýšení úrovně aktivních ozbrojených sil s co nejmenšími náklady.

K hladkému průběhu mobilizace je nutno vytvořit a udržovat **potřebnou mobilizační infrastrukturu**, která zahrnuje např. služby v oblasti dopravy (silniční, železniční a letištní síť), ve zdravotnictví (lůžka ve stálých nemocnicích, zdravotnické vlaky, zásobování krví a krevními deriváty), v komunikačním systému (zajištění telekomunikačních služeb v období krizových situací, zřízení poštovní služby, aktivace systému pro vyhlášení stupňů pohotovosti a přednostní spojení pro vybrané ústřední orgány

státní správy) v zabezpečení zdrojů pitné vody, v zabezpečení odběrných šachet na PHM atd.

V zájmu zajištění obrany státu je nutno znát sílu lidského a hospodářského potenciálu státu, který lze efektivně využít v případě krizových situací, a to zejména za stavu ohrožení státu a za válečného stavu.

Protože platný zákon č. 40/1961 Sb., o obraně, ve znění pozdějších předpisů, užívá jen pojmu „mobilizace ozbrojených sil“, jako jednoho prvku ze souhrnu opatření důležitých pro obranu státu, jeví se nutným vymezit pojem „mobilizace“ v širším slova smyslu.

Širší vymezení pojmu „mobilizace“, jako právní kategorie, je nutné i z toho důvodu, že při řešení krizových situací může být využito i věcných prostředků v držení právnických osob a občanů (nepostačí-li věcné prostředky z majetku státu), čímž dojde k omezení vlastnického práva.

Současně lze předpokládat omezení i některých dalších základních práv a svobod v případě vyžadování plnění pracovních výpomocí nebo pracovních povinností. Z uvedených důvodů je řešena zákonná úprava této problematiky, která je nutná i s ohledem na Listinu základních práv a svobod v návrhu zákona o zajišťování obrany ČR.

Kompetence k řízení mobilizace OS ČR

Pojem „mobilizace“ má nadrezortní význam a přímo souvisí s ekonomickou kalkulací zabezpečení úrovně mobilizační schopnosti ČR a musí být začleněn do systému obranného plánování a krizového plánování ČR:

- ① K hladkému průběhu mobilizace je nutno vytvořit a udržovat mobilizační infrastrukturu.
- ② Existuje objektivní nutnost širšího vymezení pojmu „mobilizace“, jako právní kategorie k realizaci možnosti využití věcných prostředků v držení právnických osob a občanů.
- ③ Řešení zákonné úpravy této problematiky v zákonech – Zákona o zajišťování obrany ČR, Branného zákona a Zákona o ochraně hospodářství a hospodářském zajištění obrany.
- ④ Nutnost začlenění mobilizace OS ČR do procesu plánování strategické obrany ČR jako její nezbytné součásti.

Nejdůležitějším prostředkem k zabezpečení přechodu AČR z mírového na válečný stav je provedení mobilizace AČR v souladu s Plánem použití vojsk při obraně státu.

Přechod AČR z mírového na válečný stav je řízen centrálně NGŠ AČR prostřednictvím velitelů jednotlivým stupňů velení mírové organizační struktury ve vazbě na mobilizační podřízenost a mobilizační úkoly jednotlivých útvarů.

Přípravu mobilizace a demobilizace AČR v míru, její realizaci a průběh musí odborně připravovat, řídit a zabezpečovat jeden prvek (sekce) v rámci GŠ.

* * *

Z pohledu plánování „mobilizace“ se nechci zabývat oblastí strategické obrany ČR, ač mobilizace OS je její součástí. Pouze zdůrazňuji existenci požadavků na přípravu ozbrojených sil v míru, požadavků AČR na přípravu mobilizační infrastruktury, požadavků na zabezpečení přechodu ozbrojených sil z mírového na válečný stav, požadavků na organizaci přechodu státní správy, samosprávy a právnických osob z mírového na válečný stav a zaujetí válečných míst řízení strategické obrany ČR.

Můj názor na nutnost začlenění mobilizace do systému obranného plánování a krizového plánování ČR jako její nezbytné součásti vychází z důvodu existence těchto objektivních faktorů:

- požadavek na přípravu ozbrojených sil ČR v míru,
- požadavek na zabezpečení plynulého přechodu OS ČR z mírového na válečný stav,
- požadavek na výstavbu AČR a na přípravu nezbytné mobilizační infrastruktury,
- požadavek na organizaci přechodu státní správy, samosprávy a právnických osob z mírového na válečný stav a jejich přípravu v míru,
- požadavek na zaujetí válečných míst řízení strategické obrany ČR,
- požadavek na převzetí nezbytných standardů a vojenských doporučení NATO,
- požadavek na realizaci systému obranného plánování i u orgánů státní správy po jeho institucionalizaci na vrcholné úrovni.

Nová strategická koncepce, která vzešla z washingtonského summitu, konstatuje, že udržování strategické rovnováhy již v současném bezpečnostním prostředí není tím nejdůležitějším. Při formulování našich budoucích bezpečnostních potřeb budeme i nadále ustupovat od starých plánovacích nástrojů strategické parity a namísto toho se budeme soustředit na funkční charakteristiky a „dostatečnost“ vojenských sil potřebných pro věrohodné odstrašování a včasné a efektivní zvládnutí krizí.

*admirál Guido Venturoni,
předseda Vojenského výboru NATO
NATO review, české vydání, podzim 1999*